

بازتاب انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان

سیدمهدی طاهری

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه: بازتاب انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان
پژوهشگر: فرهنگ و مطالعات اجتماعی گروه علمی: مطالعات انقلاب اسلامی
محقق: سیدمهدی طاهری
ارزیابان علمی: آقایان دکتر غلامرضا کریمی و حجت الاسلام والمسلمین علی ذوعلم
موضوع اصلی: تأثیر انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان

فهرست

پیشگفتار.....	۱۳
درآمد.....	۱۷
مقدمه.....	۲۱
الف. بیان مسئله.....	۲۱
ب. بررسی تاریخچه روابط ایران با لبنان.....	۳۰
روابط فرهنگی.....	۳۰
روابط سیاسی.....	۳۶

فصل اول: انقلاب اسلامی ایران و تحولات جهانی.....	۴۳
گفتار اول: تاریخچه اسلام سیاسی شیعی در ایران؛ از آغاز تا صدور انقلاب.....	۴۵
الف. جریان احیای اسلامی و اسلام سیاسی.....	۴۶
ب. بررسی روند اسلام سیاسی شیعی در ایران؛ از ابتدا تا پیروزی انقلاب.....	۴۹
نحوه تعامل علما و حکومت در سده‌های نخستین.....	۵۰
حکومت صفویه؛ رسمیت شیعه اثنی عشری و شکل‌گیری دوره تاریخی جدید در رابطه علما با حکومت.....	۵۳
تجدید حیات علمای شیعه و نقش‌آفرینی آن‌ها در عرصه‌های نوین.....	۵۶
دلسردی علما از فعالیت در عرصه سیاست.....	۶۱
شکوفایی پتانسیل درونی شیعه تحت رهبری امام خمینی (ره).....	۶۶

گفتار دوم: بازتاب انقلاب اسلامی ایران در واپسین دهه‌های قرن بیستم ۷۱

الف. صدور انقلاب اسلامی ایران و موانع پیش روی آن ۷۱

۷۲..... صدور انقلاب اسلامی ایران.....

۷۵..... موانع صدور انقلاب اسلامی.....

۷۵..... موانع صدور انقلاب در عرصه داخلی.....

۷۵..... عامل سیاسی اقتصادی.....

۷۶..... ایجاد فتنه و اختلاف در ایران.....

۷۷..... موانع صدور انقلاب در عرصه بین‌الملل.....

۷۷..... حاکمیت سیستم دولت - ملت بر نظام بین‌الملل.....

۷۷..... جنگ تحمیلی.....

۷۷..... تبلیغات سوء اعراب و دشمنان.....

۷۸..... پان عربیسم.....

۷۸..... زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی متفاوت جوامع.....

۷۸..... حاکمیت دولت‌های اقتدارگرا در جهان اسلام.....

استراتژی مقابله‌جویانه قدرت‌های بزرگ و همکاری‌های امنیتی مشترک

ضد انقلاب ۷۹

ب. بازتاب انقلاب اسلامی بر نظام بین‌الملل ۷۹

بازتاب انقلاب در عرصه فکری و فرهنگی ۸۲

۸۲..... احیای اسلام به‌عنوان یک مکتب جامع و جهانی.....

۸۷..... نفی گفت‌وگوهای غربی با طرح اسلام سیاسی به‌عنوان گفت‌وگوهای جایگزین.....

بازتاب انقلاب در عرصه سیاست و قدرت..... ۸۹

بازتاب انقلاب اسلامی بر مسائل راهبردی قدرت‌های بزرگ..... ۸۹

۹۰..... تقابل ایران با آمریکا.....

۹۸..... انقلاب اسلامی ایران و شوروی.....

بازتاب انقلاب اسلامی بر سایر دولت‌ها ۱۰۳

ج. بازتاب انقلاب اسلامی بر جهان اسلام ۱۰۶

فصل دوم: بررسی جایگاه سیاسی اجتماعی شیعیان در جامعه لبنان	۱۱۱
گفتار اول: آشنایی با وضعیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی لبنان	۱۱۳
الف. جغرافیای طبیعی، انسانی و سیاسی لبنان.....	۱۱۳
جغرافیای طبیعی	۱۱۳
جغرافیای انسانی	۱۱۶
جغرافیای سیاسی	۱۲۰
ب. اوضاع اجتماعی، فرهنگی، رسانه‌های گروهی و آموزشی	۱۲۲
اوضاع اجتماعی	۱۲۲
اوضاع فرهنگی و رسانه‌های گروهی	۱۲۳
اوضاع فرهنگی	۱۲۳
رسانه‌های گروهی	۱۲۵
اوضاع آموزشی	۱۲۶
ج. ادیان و مذاهب در لبنان	۱۲۹
مسلمانان	۱۳۰
شیعه	۱۳۰
سنی	۱۳۱
دروزی	۱۳۲
مسیحیان	۱۳۳
مارونی	۱۳۳
ارتدوکس	۱۳۴
کاتولیک	۱۳۴
ارمنی	۱۳۵
سایر	۱۳۵
د. حکومت، سازمان‌های اداری و سیاسی	۱۳۷
مختصری از تاریخ لبنان، تشکیل حکومت و تحولات آن	۱۳۷
قانون اساسی، تحولات و ویژگی‌های آن	۱۴۸

- قانون اساسی ۱۴۹
- میثاق ملی ۱۵۲
- ساختار سیاسی و چگونگی شکل‌گیری اراده سیاسی ۱۵۴
- فرقه‌گرایی ۱۵۴
- چگونگی شکل‌گیری اراده سیاسی ۱۵۶
- رهبران مذهبی ۱۵۶
- رهبران سنی و اشراف ۱۵۶
- دانشجویان، روشنفکران غرب‌گرا و روزنامه‌نگاران ۱۵۷
- تجارت‌پیشگان، حقوق‌دانان و صاحبان حرف و مشاغل ۱۵۷
- ارتشیان ۱۵۷
- احزاب سیاسی ۱۵۷

گفتار دوم: موقعیت شیعیان لبنان در ادوار تاریخی تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران ۱۶۷

- الف. پیشینه تاریخی و اجتماعی شیعیان لبنان از ابتدا تا ظهور آیت‌الله سید موسی صدر ۱۶۷
- شیعیان لبنان تا ابتدای قرن بیستم ۱۶۷
- شیعیان در دوره قیومیت فرانسه بر لبنان ۱۷۱
- شیعیان در دوران استقلال ۱۷۲
- حکومت شهاب و ظهور آیت‌الله صدر ۱۷۳
- ب. وضعیت شیعیان لبنان پس از ظهور آیت‌الله سید موسی صدر تا ناپدید شدن وی ۱۷۴
- نقش آیت‌الله صدر در تغییر جایگاه شیعیان ۱۷۴
- فعالیت‌های سیاسی امام موسی صدر ۱۷۷
- شیعیان و جنگ داخلی لبنان ۱۸۲
- ناپدید شدن امام موسی صدر و تقارن آن با پیروزی انقلاب اسلامی ۱۸۴

فصل سوم: انقلاب اسلامی ایران و شیعیان لبنان.....	۱۸۷
مقدمه.....	۱۸۹
گفتار اول: انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های سیاسی شیعه در لبنان	۱۹۱
الف. جنبش امل.....	۱۹۱
جنبش امل پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران.....	۱۹۱
انشعاب در جنبش امل و نقش تأثیرگذار انقلاب اسلامی ایران در آن.....	۱۹۶
ب. جنبش حزب‌الله.....	۱۹۸
استقرار اسلام‌گرایان شیعه در بعلبک.....	۱۹۸
ورود ایران به صحنه لبنان.....	۱۹۹
تشکیل شورای لبنان.....	۲۰۱
شکل‌گیری مقاومت اسلامی.....	۲۰۳
مبارزه حزب‌الله علیه غرب و حمله به نیروهای چند ملیتی.....	۲۰۴
فعالیت علنی حزب‌الله لبنان و نتایج حاصل از آن.....	۲۰۶
تقابل حزب‌الله با سوریه و نقش میانجی‌گری ایران.....	۲۱۰
بررسی اختلاف‌های جنبش امل و جنبش حزب‌الله، با تکیه بر نقش ایران.....	۲۱۲
شروع جنگ امل و حزب‌الله.....	۲۱۴
شروع جنگ مجدد امل و حزب‌الله.....	۲۱۶
نتایج واقعی جنگ‌های امل و حزب‌الله.....	۲۱۷
د. جنبش‌های شیعی پس از پیمان طائف و حوادث پس از آن (۱۹۸۹-۲۰۰۶).....	۲۱۸
تعدیل گرایش‌های رادیکال حزب‌الله و پی آمدهای ناشی از آن.....	۲۲۰
تغییرات داخلی حزب‌الله.....	۲۲۳
نتایج مشروعیت مقاومت در لبنان.....	۲۲۵
زمینه‌ها و پیامدهای جنگ ۳۳ روزه.....	۲۲۸
گفتار دوم: آثار و نتایج انقلاب اسلامی ایران در میان شیعیان لبنان.....	۲۳۷
مقدمه.....	۲۳۷
الف. گسترش موج بیداری اسلامی.....	۲۳۷

- ب. رواج اسلام انقلابی ۲۴۰
- ج. گسترش اسلام سیاسی ۲۴۳
- د. ارتقای جایگاه سیاسی اجتماعی شیعیان ۲۴۹
- هـ. گسترش نمادگرایی شیعه (فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت طلبانه) ۲۵۱
- و. محوریت روحانیت در عمل سیاسی و مسجد به عنوان کانون مبارزه ۲۶۱
- ز. اشتراک در ادبیات سیاسی و روش های فرهنگی تبلیغاتی (تبلیغات، شعارها، نمادهای ایرانی و حجاب به سبک ایرانی) ۲۶۵

فصل چهارم: موانع تأثیرپذیری شیعیان لبنان از انقلاب اسلامی ایران ۲۷۱

- مقدمه ۲۷۳
- گفتار اول: فرضیات رقیب ۲۷۵**
- الف. دریافت ایرانی اسلامی از سیاست ۲۷۵
- ب. تفاوت فرهنگی جامعه ایران با محیط فرهنگی حاکم بر لبنان ۲۷۸
- ج. تفاوت نگرش نخبگان دو کشور در تحقق حکومت اسلامی و نظریه ولایت فقیه با توجه به قدمت اسلام سیاسی شیعی در ایران بر خلاف جامعه لبنان ۲۸۰
- گفتار دوم: پیوند جامعه قومی طایفه های لبنان با منافع قدرت های خارجی .. ۲۸۳**
- مقدمه ۲۸۳
- نقش نیروهای خارجی در گذار تاریخ و پیوند آن با فرقه گرایی ۲۸۶
- الف. اشغال لبنان توسط قدرت های خارجی تا پیش از ظهور اسلام و شکل گیری طوایف مسیحی ۲۸۶
- ب. شکل گیری طوایف مسلمان با ورود اسلام به لبنان و تنازع قدرت حکومت های اسلامی با سایر قدرت ها ۲۸۸
- ج. شکل گیری استعمار جدید و آغاز پیوند منافع قدرت های خارجی با طوایف لبنانی ۲۹۰
- د. استقلال لبنان و تداوم محرومیت طایفه شیعه در برخورداری از حامی خارجی ... ۲۹۶
- هـ. تمهیدات اولیه در رفع محرومیت طایفه شیعه و نزدیکی به قدرت های خارجی ۲۹۹

و. برخورداری طایفه شیعه از حمایت مستقیم قدرت خارجی و آغاز نزاع آن‌ها با

سایر طوایف..... ۳۰۱

ز. خروج نیروهای خارجی از لبنان و تداوم نزاع طوایف لبنانی با تحریک نیروهای

خارجی..... ۳۰۶

نتیجه‌گیری..... ۳۱۳

کتابنامه..... ۳۱۹

کتاب‌های فارسی..... ۳۱۹

منابع عربی..... ۳۳۰

منابع انگلیسی..... ۳۳۲

سایت‌ها..... ۳۳۳

مصاحبه‌ها و دیدارها..... ۳۳۳

نمایه..... ۳۳۷

پیوست‌ها..... ۳۴۹

پیشگفتار

رخداد کم‌نظیر انقلاب اسلامی ایران در جهان دین‌گریز و بلکه دین‌ستیز قرن بیستم، نشانه بحرانی جدی در جریان غالب سکولاریزه نمودن حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها به‌شمار می‌رود. هرچند فوری‌ترین اثر پیروزی انقلاب اسلامی تغییر نظام سیاسی بود، اما روشن است که بدون پایه‌ها و مبانی فکری متقن و استوار، وقوع چنین تحول عظیمی ناممکن بود. به عبارت دیگر، «انقلاب فکری» مقدمه و زیربنای قیام ملت ایران علیه نظام استبدادی شاهنشاهی است. بنابراین بدیهی بود پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی نیز این تحول فکری رو به گسترش، بستر رشد و شکوفایی هرچه بیشتر را طلب کند. از آنجاکه چالش‌های فکری و فرهنگی برای نظام جمهوری اسلامی از مهم‌ترین آوردگاه‌های تقابل اندیشه پویا و مولد انقلاب اسلامی با سایر اندیشه‌ها محسوب می‌شود، برنامه‌ریزی و سازمان خاصی نیاز دارد. دهه اول پس از پیروزی به استقرار نظام و مقابله با توطئه جنگ سپری شد و فرصت اندیشه، بیشتر در عرصه عمل و تجربه انقلابی متمرکز شد و شهدای دفاع مقدس موفق شدند فراتر از اندیشه‌ها، راه‌هایی را گشوده و پشت سر گذارند که غبطه عارفان و عالمان را بر می‌انگیخت. در دهه دوم با پشت سر گذاشتن دفاع مقدس، دوران بازسازی کشور بر اساس آرمان‌های انقلاب اسلامی آغاز شد؛ در این عرصه، رویارویی فرهنگی برجستگی خاصی یافت و امید و انتظار چالشگری فکری و فرهنگی از نیروهای متعهد و آگاه به هویت و افق آینده ملت ایران در پرتو اسلام، بستر ساز فعالیت‌های سازمان‌دهی شده در قالب

مؤسسات پژوهشی گردید.

«پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» که نهادی علمی و غیرانتفاعی می‌باشد مولود چنین بستری است که از زمان تأسیس (دهم اردیبهشت ماه ۱۳۷۳) می‌کوشد با ترویج و تبیین مبانی فکری و اعتقادی انقلاب اسلامی به گونه‌ای مؤثر، چالش‌های فکری و فرهنگی در برابر انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن را همچون فرصتی مغتنم مورد استفاده و بهره‌برداری قرار دهد. این هدف‌ها در قالب تقسیم کار میان چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی، نظام‌های اسلامی و دانشنامه‌نگاری - که مجموعاً نوزده گروه علمی را شامل می‌شوند - تعقیب می‌شوند.

«پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی» که متشکل از شش گروه «فرهنگ‌پژوهی»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «تاریخ و تمدن»، «غرب‌شناسی»، «ادبیات اندیشه» و «اندیشه جوان» است، در راستای سامان‌دهی تأملات و کاوش‌ها در خصوص تحولات فرهنگی و اجتماعی می‌کوشد زمینه تولید آثاری با جهت‌گیری انتقادی و بومی را در مورد مسایل و مشکلات حوزه‌های یادشده فراهم سازد.

هدف‌ها و برنامه‌های کلی گروه مطالعات انقلاب اسلامی عبارتند از:

۱. تبیین مبانی نظری، علل و پیشینه‌های تاریخی و اجتماعی و فرایند تحقق انقلاب اسلامی؛

۲. تحلیل و تبیین وقایع، مسایل و دستاوردهای انقلاب اسلامی؛

۳. نقادی مطالعات انقلاب اسلامی و ارزیابی عملکرد متولیان امور؛

۴. بررسی موانع و آفات و ارائه راهبردهای مناسب در راستای تحکیم،

تداوم و تکامل انقلاب و نظام اسلامی.

تحقیق حاضر که حاصل کوشش علمی محقق ارجمند جناب آقای سید مهدی طاهری در گروه مطالعات انقلاب اسلامی پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی است، یکی از وجوه گسترش و بازتاب انقلاب اسلامی بر دیگر مناطق جهان، یعنی موضوع مهم تأثیر انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان را مورد بررسی قرار داده است. تحولات سال‌های اخیر لبنان و نقش‌آفرینی شیعیان این

کشور در تحول‌های لبنان و خاورمیانه و به بن‌بست کشاندن تمامی نقشه‌های قدرت‌های جهانی در خاورمیانه، بیش از پیش بر اهمیت و ضرورت آشنایی جامعه ایران با مسائل شیعیان لبنان می‌افزاید. محقق سخت‌کوش این اثر، افزون بر مطالعات کتابخانه‌ای به مطالعات میدانی در ایران و لبنان نیز پرداخته و حاصل تلاش خود را در قالب این اثر ارائه کرده است. خوانندگان این اثر، افزون بر آشنایی اجمالی با جغرافیای طبیعی و انسانی لبنان و ادیان و اقوام آن، آشنایی مفیدی با شیعیان لبنان و سیر تحولات و نقش‌آفرینی آن‌ها در آن منطقه و تأثیر انقلاب اسلامی بر این فرایند آشنا می‌شوند.

آقایان حجت‌الاسلام والمسلمین علی ذوعلم و دکتر غلامرضا کریمی زحمت ارزیابی علمی این تحقیق را به عهده داشتند که بدین‌وسیله از آنان سپاس‌گزاری می‌شود.

گروه مطالعات انقلاب اسلامی

پژوهشکده فرهنگ مطالعات اجتماعی